DOI: 10.37520/mmvp.2019.016

Museum Presentation

Václav Rutar

DOLÁK, Jan a ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Museum Presentation*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2018. 378 s. ISBN 978-80-244-5522-8.

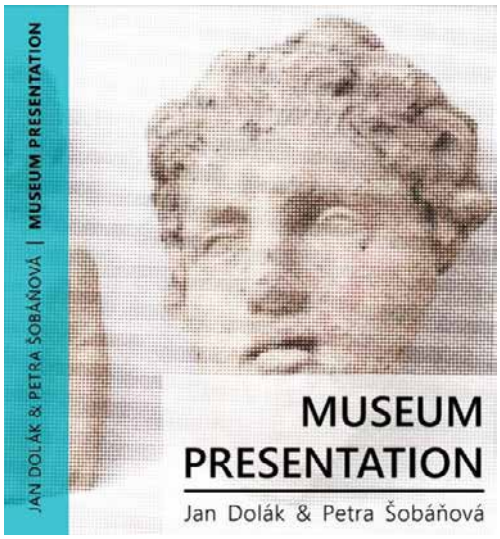

Problematika muzejní prezentace už byla v posledních letech mnohokrát zpracována, a to jak v článcích, tak v samostatných monografiích. Prezentaci se věnovali autoři této publikace v předchozích letech i ve vlastních publikacích. Kvalitně tak byly pojednány otázky edukační práce v expozicích, stejně jako popisy vybraných specializovaných prezentací v muzeích. V knize Museum Presentation shrnují autoři již zpracované, je tomu tak ale v těsnějších vazbách na teoretické chápání konkrétních oblastí – procesu muzealizace, teorie komunikace a informace, iluzivnosti expozic, behaviorální expozice či konstruktivismu.

Publikace Museum Presentation je dělena do sedmi kapitol. První je věnovaná základním teoretickým otázkám, vázaným přímo na muzejní prezentaci. Autoři rozpracovávají kontextuální vazby člověka k věcem. Odráží se zde od popisu vývoje principů sběratelství a selekce a vážou ho k termínu konzervace paměti *(conserved memory)*. Muzea jsou pak chápána jako paměťové instituce *(memory institutions)*. Vzniky muzejních tezaurů, při kterých sbírky jakožto paměťové nosiče procházejí tezaurační fází, jsou dále ukotveny právě v muzejní prezentaci, kde autoři navazují s popisem vývoje jejího charakteru až do současného rozvíjení user-friendly přístupů. V krátkosti jsou shrnuty též základní pojmy - expozice, výstava, komunikace, veřejnost, veřejné mínění. Autoři se zde logicky věnují terminologickým nejasnostem slov display, exhibit a exhibition.

V další sekci jsou rozebrány základní části teoretického pojímání muzejní prezentace – prezentace a reprezentace informací, související pojem ostenze, komunikační kanál, ontická autenticita, feedback. Srozumitelně je popsána efektivita a funkce komunikace, což pomáhá k celkovému pochopení jejího smyslu a významu. Muzejní komunikace není založena jen na kontextuálním předávání informací, upozorňováno je i na (většinou) kontinuální a konzistentní formu, stejně jako pochopení veřejnosti. Nezůstává jen u zdůraznění vzdělávací, výchovné a poznávací podoby přístupů k prezentaci – důraz je kladen i na socializační a společensky integrující rozměr, oblast, které jsou věnovány i další vybrané části textu.

Muzejní expozice je pojímána jako specifický „druh textu“, čtený v rámci hermeneutického kruhu, umožňujícího reinterpretace. K těm dochází ať již vlivem dobového kontextu, tak např. i úmysly původců, rozdílnými způsoby uvažování, závislostí na proměnlivém chápání světa. Návštěvník muzea je účastníkem oboustranného komunikačního procesu *(participant to a two-way communication process)*, zároveň je i přímým vykonavatelem interpretačního aktu *(executor of interpretation)*.

Ačkoli bylo muzeum v minulosti chápáno primárně jako vědecká instituce, stále jasněji vystupuje do popředí i jeho edukační rozměr, muzejní expozice coby edukační

Mgr. Václav Rutar
Národní technické muzeum
vaclav.rutar@ntm.cz

médium, naplňující pedagogickou zásadu názornosti *(rule of being illustrative)*. Autentické sbírkové předměty mají potenciál překonávat verbalismus školního vzdělávání. Autoři dále pojí v obecnější rovině muzejní prezentaci s enkulturací a muzeum popisují spíše jako nositele sociální informace *(bearer of social information)*, součást informační paměti *(part of information memory).* Výše zmíněné procesy tak výrazně přispívají ke kulturní kontinuitě.

V třetí kapitole je široce rozebráno chápání muzejního předmětu a jeho přeměna v roli exponátu. Muzejní předmět je chápán jako dokument, znak a informace. Charakter „metareality" exponovaného sbírkového předmětu je spojován s pojetím reality *„object-vehiculum-interpretans"* u Edwiny Taborsky, nepřímým odkazem ke komunikačnímu kanálu a jeho nazírání z muzeologických hledisek. Jak autoři poukazují, muzejní prezentací není představena neměnná pravda *(constant truth)* – jedná se de facto o pokus o vizualizaci panujícího diskurzu *(attempt to visualise existing discourse)*. Představovány pak nejsou přednostně předměty, ale určité téma, *„the concept behind an exhibition"*.

Dalším tématem této části je obecné pojednání o typech expozičních prvků – není opomenuto známé dělení předmětů na naturfakty, artefakty a mentefakty s důrazem na pojem muzeálie jakožto originálního svědka – autentického reprezentanta – transformované muzealizací do role svědka kulturních obsahů *(cultural contents).* Výrazně je pojednána problematika substitutů a alternativní prezentace sbírek. U substitutů autoři využívají starší dělení Vladimíra Tkáče (přebírané Friedrichem Waidacherem), zpracovávají však i jejich formu didaktičnosti, zaměření na digitalizaci a technickou povahu. Logicky jsou tedy dále zmíněna science centra a nová média, která doplňují současnou muzejní prezentaci *(smartphones, QR codes, videomapping, virtual museums).*

Následující část knihy je věnována muzejnímu výstavnímu jazyku, který je *„encoded in the language of things"*. Pozastavují-li se autoři dále s odkazem na Martina R. Schärera nad různými druhy tohoto jazyka (estetický, divadelní, didaktický, asociativní), domnívám se, že by v tomto případě šlo spíše o mluvu (parole) než jazyk – to by mohlo být výrazněji rozlišeno. V textu je na tuto otázku nahlíženo z jiného pohledu – výstavní jazyk (parole?) zde není chápán jako próza, ale spíše staccato text, esej či fragmentární poezie.

Velký prostor je následně věnován klasifikaci expozic a jejich vazbám na odlišné skupiny návštěvníků. Expozice jsou v textu děleny klasicky na trvalé, dočasné (výstavy), marginální a studijní. Významnější je ale jejich rozdělení z hlediska dvojího možného přístupu – kontextuálního a narativního. Zatímco v případě kontextuálně pojednaných expozic je poukázáno zejména na souvislosti a původní společenské vazby, narativní expozice již v označení s sebou nese příběh a chronologičnost, je promluvou *(discourse)*. Váže se tak blíže na představivost návštěvníků, nepředkládá pouze jasná fakta. Narativnost je mj. svázána i s využitím orální historie, která je při tvorbě expozic tohoto typu výraznou pomůckou.

V nejobecnější rovině přístupu k návštěvníkům jsou muzea dělena na museum contemplativum a museum activum. Zatímco kontemplativní přístup k prezentaci předpokládá již znalost a poučenost (jde o jakési introvertní představené sbírky, adorované mlčící exponáty), museum activum přináší očekávané možnosti komunikace pro dříve přímo nekonkretizované návštěvnické skupiny – rodiny s dětmi, školní skupiny, handicapované. Poznávání tak může být u dětí vázáno na hry a práci s didaktickými exponáty – pojednán je též i význam a potřeba dětských muzeí a center. U handicapovaných návštěvníků nabývá důležitosti zohlednění bezbariérových přístupů, dotykových objektů, zvukových záznamů ad.

Samozřejmostí je dnes pojímání muzeí (a tedy ve vazbě k návštěvníkům především muzejních expozic a výstav) jako *„visitor-friendly"* institucí. Autoři vyjmenovávají množství dnes obvykle uváděných očekávání návštěvníků, které je třeba plnit – snadnou orientaci, pohodlí, vřelé

přijetí, sociální interakci, možnost volby a vlastní kontrolu na návštěvou. To je jistě vše v pořádku, ale je uváděn i možný vznikající problém – muzea mohou začít produkovat expozice, které nebudou ale mít ani částečně vědeckou či intelektuální formu a budou se snažit pouze přitahovat návštěvníky. Dovoluji si citovat autory uváděnou větu Josie Appleton, shrnující uvedené: *„museums love the public so much, that they have strayed from the very reasons for which they were established"*.

Zpracována je též problematika architektonického řešení prostoru souvisejícího s prezentací. Autoři se věnují v této věci jasně daným okruhům – osvětlení, teplotě, přístupu, posezení, občerstvení, čistotě nebo pocitům bezpečnosti, a to mnohdy s odkazem na vybrané expozice. Do širšího pojetí je brána přímo i muzejní stavba, která může sama být „řečí muzea" *(the language of building becomes the language of museum)*. Zde považuji za zbytečnou přílišnou konkretizaci – jsou pojednány architektonické postupy především ve stavbách Zahy Hadid a Daniela Libeskinda. Dle mého soudu by mělo větší smysl zůstat u hlubšího výkladu v obecné rovině a v případě potřeby odkazovat k širšímu okruhu architektů.

V šesté kapitole se autoři věnují muzejní výstavní tvorbě, pojednání otázek souvisejících s přípravou muzejních výstav a expozic. Rozdělují ji na několik fází, které se vážou na připravenou partituru, vznikající (alespoň teoreticky) klasickým způsobem námět – libreto – scénář. Do otevření výstavy/expozice jsou vyloženy fáze koncepční, vývojová a produkční, po zpřístupnění pak funkční a vyhodnocovací *(assessment phase)*. Problematika muzejní evaluace zde bohužel není pojednána více, ač je zmíněna jako neprávem opomíjená fáze a uváděna jako případný odrazový můstek pro další výstavy *(springboard to other exhibitions)*. To je jistě škoda, především otázka předběžné a formativní evaluace by první tři fáze dobře doplnila.

Do skupiny podílející se na tvorbě výstav je řazen muzeolog, pedagog, architekt, grafik, výtvarník a instalační pracovníci. Role pedagoga je zde již rozebraná konkrétněji, ačkoli je jí plně věnována až následující kapitola. Práce pedagoga je mnohdy podceňována v porovnání s prací odborníků prezentovaných oborů. Zatímco oborový specialista studuje dostupné materiály, aby mohl produkovat další obsah, pedagog poznává obsah proto, aby jej mohl předat a objasnit lidem, dochází k didaktické transformaci. Toto malé vysvětlení považuji za důležité spojení muzeologie a muzejní pedagogiky, i když autoři tuto spojitost přímo nezmiňují. Jedná se o další z typů transformací, s kterými je muzejní teorie a praxe spjata – prvním je jistě muzealizační činností prováděný přechod selektovaných předmětů do kulturní metaskutečnosti.

V závěrečné, sedmé kapitole jsou pojednána vybraná doporučení. Podrobně je popsána úloha muzejního pedagoga, resp. možnost pedagogického vyznění prezentace. Vyjmenovány jsou hlavní zásady – přiměřenost, komplexnost, emocionálnost a názornost. Úkolem muzea je podpořit interakci návštěvníků s exponáty, umožnit aktivní participaci, muzeum by nemělo být knihou, kterou čteme ve stoje – *„a museum exhibition is not a library and so it should not to be a book that we read standing"*. Toto pojetí autoři ještě potvrzují rozborem využívání textů v muzejní prezentaci.

Publikace o muzejní prezentaci je uzavřena uvedením problematických momentů současné prezentace. Zmíněna je zejména snaha říci vše *(attempting to say all)*, strach z marginality tématu *(fear from marginality)* a s tím související snaha o světovost *(attempt to gain a worldwide reputation)* a časté chyby v pojetí textů *(mistakes in the concept of texts)*. S despektem je nahlédnuto i na snahu o vyváženost a s rozvíjející se technikou i odklon od reality *(fake-lore)*. Řešením shledávají autoři tvorbu širších a kvalitnějších programů pro pracovníky muzeí, širokou dostupnost a produkci muzejní literatury, vypracování muzejní kritiky a především hlubší analýzu působnosti expozic na různé skupiny návštěvníků.

Publikace Museum Presentation je komplexně zpracovanou problematikou jedné

části muzejní práce, a to jak z pozic muzeologických, tak muzeografických. Autoři se věnují všem důležitým částem – historickému vývoji prezentace nejen muzejního charakteru, pojetí muzejního exponátu v teoretické rovině, inovativním přístupům v souvislosti s novými médii, interaktivitou. Velký důraz je kladen na výklad potřeb různých typů návštěvníků. Opomenut v této souvislosti nezůstává ani výklad práce muzeí s dětskými skupinami a handicapovanými. Prostory prezentací jsou popisovány i na základě přístupů z oblasti muzejní architektury. Knihu lze tak doporučit nejen studentům oboru muzeologie a případných dalších, směřovaných do oblastí kultury, ale i všem muzejním pracovníkům, kterých se při jejich práci uvedená témata týkají.